

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 801.73:82-995
ПНР

РАДИВОЈ РАДИЋ
Филозофски факултет
Београд

„ВЕЛЕСОВА КЊИГА” узбудљива прича о једном фалсификату¹

Прича која следи има у себи понешто од узбудљивости детективских романа и акционих филмова: она се дешава на три континента, Европи, Америци и Аустралији, њој не недостају ни преамбициозни научници спремни на све, ни фалсификовани прастари документи, ни носталгични емигранти који су остали негде на пола пута између завичаја - који су напустили и у који се више не могу вратити - и новог окружења на које се преспоро навикавају.

Године 1919, у време „постоктобарског” расула у Русији, пуковник беле армије А. Ф. Изенбек пронашао је у разореној велепоседничкој кући Задонских недалеко од Великог Бурлука, код Харкова, брезове дашчице на којима су била исписана загонетна слова. Схватио је да је реч о нечем веома драгоценом, пажљиво их је спаковао у торбу и више се од њих није одвајао. После напуштања отаџбине и необичног путовања по неким европским земљама, настанио се у Бриселу, где је 1925. године упознао извесног Јурија П. Мирољубова, главног јунака ове приче. Ј. П. Мирољубов је по образовању био инжењер хемије – молим читаоце да не забораве ову подробност! – али, будући да је био „широка руска душа”, писао је и стихове и прозу. Међутим, опсесивна тема били су му религија старих Словена и руски фолклор, о чему сведоче његова сабрана дела постхумно издата у Минхену.

Према сопственом казивању, инжењер Мирољубов се поверио пуковнику Изенбеку и изнео му идеју да жели да напише некакву поему историјске садржине, али му је недостајао изворни материјал. Царски официр му је руком показао на торбу која је лежала у углу и рекао да ће ту наћи оно што му је потребно. Тако се Мирољубов упознао са фамозним дашчицама и у току следећих петнаест година наводно их је марљиво преписивао и тумачио. Неповерљиви Изенбек није дозвољавао инжењеру хемије да дашчице износи већ је морао да их ишчитава у његовом присуству или закључан у пуковниковом атељеу. Официр Изенбек умире 1941. године и даља судбина брезових дашчица остаје потпуно неизвесна. Према неким изворима, однео их је Гестапо који је упао у пуковников стан. Како било, од тада дашчице више нико није видео.

После дванаест година, у новембру 1953, у часопису „Жар-птица”, који су издавали руски емигранти у Сан Франциску, најављује се колосална историјска сензација: читаоцима се предочава да ће ускоро моћи да више сазнају о некаквим древним и до тог тренутка непознатим дашчицама које сведоче о најстаријој руској историји. Најављују се и фотографски снимци неких дашчица, које из Белгије треба да пошаље Ј. П. Мирољубов, као и превод загонетног текста на савремени књижевни руски језик. Аутор превода би требало да буде познати етимолог Александар А. Кур.

У следећем броју часописа „Жар-птица” (јануар 1954) објављује се само писмо Ј. Мирољубова који наглашава да није могао направити фотостате са дашчица већ само један или више снимка који су му се загубили међу папирима. Фотостати су, подсети-мо се, фотографске копије неког рукописа или документа у природној величини. Обећао је да ће их послати уколико их нађе и додао да о аутентичности дашчица не може да просуђује. У следећих неколико година није се појавио целовит текст већ поједини одломци и у јануару 1955. само један фотоснимак – десет редова са дашчице бр. 16. Касније ће се испоставити да је тај снимак једини који сведочи о брезовим дашчицама са мистериозним писменима. Часопис „Жар-птица” престао је са излажењем 1959. године.

У причу сада улази нови јунак – С. Лесној. То је, у ствари, само псеудоним доктора биолошких наука, стручњака за систематизацију двокрилаца, Сергеја Параманова. Поново молим читаоце да не губе из вида детаљ који се односи на основну животну вокацију новоуведеног јунака ове приповести. Доктор Параманов је побегао из Кијева 1943. године и обрео се у далекој Аустралији. Тамо је под псеудонимом С. Лесној објавио неколико дилетантских књига о историји Русије и епу „Слово о полку Игореву”. Почетком шездесетих година он почиње да се бави загонетним дашчицама и по богу Велесу даје им име „Велесова књига”. Тако је о „Велесовој књизи” пријавио реферат за Пети међународни скуп слависта 1963. године, али се на скупу није појавио нити је касније доставио текст свог саопштења. Ипак, у Винипегу 1966. године објавио је текст и коментар „Велесове књиге” која обухвата раздобље живота словенских племена дуго 1500 година, од око 650. године п. н. е. до последње четвртине IX века.

После смрти С. Лесноја фамозне дашчице су на извесно време биле заборављене, али је занимање за њих поново букнуло седамдесетих година XX столећа, када се појављују њихови преводи на руски, украјински и енглески језик. За питање овог извора од великог значаја су сабрана дела Ј. П. Мирољубова који је преминуо 1970. године. У Минхену су његова дела посмртно публикована у девет књига у периоду од 1977. до 1984. године.

Да ли је званична наука консултована око „Велесове књиге”? Доктор биологије С. Лесној послао је 1960. године Совјетском словенском комитету фотографију са једне од дашчица. Академик В. В. Виноградов затражио је експертизу снимка од палеографа и лингвисте Лидије Петровне Жуковске. Упркос недовољном узорку, са фотографије се могло читати само десет редова текста, Жуковска је могла донети неке одлучне закључке. Најпре, фотографија није била направљена непосредно са дашчице него са цртежа; друго, ако се на основу палеографских података, који иначе изазивају сумњу, не може директно судити о фалсификату, језички подаци недвосмислено сведоче да предочени материјал није оригиналан. Незадовољан одговором, узрујани Лесној је негирао наводе експерта рекавши да Жуковска „не зна тај језик”, а поједини такође незадовољни новинари су усвојили његово образложење. При том су олако пренебрегли круцијалну оцену Жу-

ковске да такав језик није могао постојати ни у једном словенском народу јер у себи садржи језичке факте из различитих времена. Другим речима, чинио је некакву вештачку језичку мешавину.

Нова лавина жучних расправа о „Велесовој књизи” избила је 1976. године када су двојица аутора у часопису „Недеља” објавили текст о тајанственом летопису. В. Скурлатов и Н. Николајев су настојали да га због његовог тобоже неизмерног значаја на својеврстан начин рехабилитују. Писац В. Старостин уноси емоционалну ноту у читаву дискусију и упозорава да је „Велесова књига” непроцењиви дар и да је стога недопустиво да се прећуткивањем одстрањује од читалаца и писаца. Следеће 1977. године и часопису „Вопроси истории” огласили су се најпозванији стручњаци академик Б. А. Рибак, В. И. Буганов и лингвист Л. П. Жуковска и поново указали на неоснованост уверења да је посредни извор необичне важности. Исте године у часопису „Литературна Русија” свој глас диже и песник И. Кобзев – по трећи пут молим читаоце да не пренебрегну професију учесника у дискусији – који кличе „како судбина овог древноруског летописа већ много година узбуљива умове и срца људи” и, упркос изнетим упозорењима експерата, позива на његово брижљиво и темељно изучавање. На једној страни, дакле, имамо инжењера хемије, биолога (стручњака за систематизацију двокрилаца) и песника, а на другој страни истинске екперте за старословенску лингвистику.

У часопису „Руска реч”, 1980. године, Ф. П. Филин, доктор филолошких наука и дописни члан Академије наука, и Л. П. Жуковска износе децидни став о „Велесовој књизи”: „То је сасвим очигледан и груб фалсификат у којем нема ничег тајанственог нити ничег загонетног.” Међутим, изнова се јављају појединци који олако прелазе преко мишљења експерата и пишу славопојке о брезовим дашчицама.

Не улазећи даље у подробности спора који се водио између стручњака и емотивно настројених аматера, спора који је сам по себи занимљиво сведочанство о интелектуалној клими руске средине у последњој четвртини XX века, указујемо на њен расплет. Године 1990. угледни научник Олег В. Творогов у часопису „Радови Одељења староруске књижевности (Труды Отдела древне-

русской литературы)”, гласилу Института руске књижевности и једном од водећих светских славистичких часописа, објавио је маестралну студију о „Велесовој књизи”.² У тој студији руски научник је потпуно развејао било какве сумње и недоумице јер је на узоран начин показао да „Велесова књига” није ништа друго до један недовољно вешт фалсификат.

О. В. Творогов је најпре изнео опширан историјат настанка „Велесове књиге”, а на основу опширног и свеобухватног материјала који му је доставио Б. А. Ребиндер, руски инжењер у Француској, иначе и сам непосредно укључен у збивања везана за спорни извор. Потом је минуциозно, реченицу по реченицу, реч по реч, слово по слово, анализирао текст „Велесове књиге” пажљиво упоређујући три изворника: прво, читање донето у часопису „Жар-птица”, затим Мирољубовљево читање, написано на писаћој машини, из његове заоставштине која се чува у Ахену, и, најзад, треће читање које је Мирољубов у партијама слао А. Куру у Сан Франциско. Додајмо да сва каснија издања и преводи почивају на овим изворницима. Укрштајући речене текстове, после језичке анализе, Творогов је дошао до непоколебљивог закључка да је пред нама вештачки језик, „изум” лица које није упућено у историју словенских језика и стога није у стању да створи свој доследно промишљен језички систем. Свој закључак руски научник поткрепљује многобројним примерима: нетачним коришћењем полугласова, погрешном употребом слова „јат”, недозвољеним мешањем слова „ч” и „шћ”, доношењем речи којих није могло бити крајем IX века у ареалу где је настала „Велесова књига”, грубим грешкама у глаголским облицима, очигледним омашкама у падежима итд. Читаоцима се скреће пажња да је ниво знања данашње славистике толико висок да се лако могу разоткрити и много вештији покушаји фалсификовања језика него што је овај Мирољубовљев.

Потом се О. В. Творогов бавио историјским фактима које доноси „Велесова књига” и утврдио је да су те вести веома кратке, тешко разумљиве и необично противречне. Концепција овог извора се упадљиво разликује од хармоничних концепција које се налазе у осталим словенским летописима и хроникама. Аутор „Велесове књиге” нема никакву историографску концепцију, изразито је конфузан, са много колизије у изнесеним чињеницама,

чиме јасно показује своју псеудоисторичност. Потом Творогов доноси читав низ примера где се подаци „Велесове књиге” косе са поузданим историјским чињеницама.

Пошто је непобитно утврдио да је реч о невештом фалсификату, Творогов се дао у потрагу да пронађе аутора. Сви путеви и налази упућују на инжењера хемије Јурија Мирољубова. Бранитељи „Велесове књиге” су питали који би били мотиви евентуалног фалсификатора, ако нису слава, новац и друге погодности. О. В. Творогов је прочитао све томове сабраних дела изашлих из пера Ј. Мирољубова. Он нам наглашава да у својим теоријама Мирољубов сматра да су „словено-Руси најстарији људи на Земљи”, да се „њихова прадомовина налази између Сумера, Ирана и Северне Индије”, одакле су пре око пет хиљада година кренули у сеобе, продрли у Иран, коњицом згромили деспотију у Месопотамији, покорили Сирију и Палестину, упали у Египат, а у Европу стигли у VIII веку пре Христа.

На овом месту морам да застанем јер не могу а да се не сетим српских псеудоисторичара – Олге Луковић Пјановић, Јована И. Деретића, Драшка Шћекића и других – који то исто или умногоме слично тврде, али с том разликом што они у том најстаријем народу виде Србе. Намерио се јунак на јунака, Мирољубов на госпођу Луковић-Пјановић! Ко је у праву: да ли су Руси или Срби најстарији народ на планети, питање је сад? Мислим да би некако требало суочити следбенике Ј. П. Мирољубова и О. Луковић-Пјановић и оставити их да бесконачно расправљају и износе своје фалш аргументе.

Но, вратимо се Мирољубову! Друга, не мање значајна идеја која је опседала овог хемичара састојала се у томе да је религија Словена „ведизам, искварен временом, околностима, догађајима и променом места обитавања”. При том, Творогов показује да Мирољубов не разуме неке основне ствари око индијских веда и санскрита. Доказујући своје тезе, Мирољубов се често позива на приче неких старих жена које је слушао у детињству и чија имена доноси на страницама својих сабраних дела. И овде се сама по себи намеће паралела са Олгом Луковић Пјановић и њеним високоумним разговорима са мајком која, као што смо видели, одлучно тврди да су њени преци ловили лавове на Балканском полуострву

у време Александра Великог. Ј. П. Мирољубов и Олга Луковић Пјановић су интелектуални једнојајчани близанци.

Међутим, и сам Мирољубов је био свестан да његове теорије, ослоњене на бапске приче, помало висе у ваздуху. И ту, упозорава Творогов, почиње заплет. Мирољубову би добро дошао неки извор, управо такав каква је „Велесова књига”, који би подупро његове до тада танушне тезе и наоружао га за борбу против неистомишљеника. Онда он приступа подухвату фалсификовања једног извора, али се свесно и својски труди да у својим делима веома мало говори о „сензационалном” тексту без обзира на то што га је, стицајем околности, управо он „открио”. Истина, мало су га поколебале неке реакције после објављивања одломака у „Жарптици”, средином педесетих година XX века, а поготово одређено неповерење у једини фотоснимак, па је потом међу папирима напрасно „загубио” два таква снимка за које је већ наговестио да прелазе Атлантик и стижу на западну обалу САД, у Сан Франциско. Као неку врсту „врућег кромпира”, он текстове и тумачење пребацује на А. А. Кура, а све у нади да ће неко други научно „оживети” његово откриће које би му потом донело признање за све теорије које су до тада опоненти сматрали дилетантским. Рецимо, инжењер Јуриј Мирољубов је „срочио” текст такозване „Велесове књиге”. Као фалсификатор он није усамљен, штавише има и „претке” у Русији. Руски научници указују на извесног колекционара и сакупљача старина А. И. Сулакадзева који је деловао почетком XIX века и једним фалсификатом чак преварио, додуше, већ престарелог научника Г. Р. Державина, али не и неке друге руске истраживаче.

Вратимо се на почетак наше приче и на брезове дашчице. О. В. Творогов допушта могућност да је А. Ф. Изенбек или неко други заиста показао Мирољубову некакве фалсификоване дашчице са текстом псеудопаганских пророчанстава и дао му идеју да крене тим путем. Уосталом, тако је радио и поменути А. И. Сулакадзев.

И, најзад, али не и на последњем месту, треба подсетити да „Велесова књига” има своју историју и у нашој средини. Њоме се посебно бавио покојни проф. Радивоје Пешић (1931-1993) који ју је преводио и коментарисао. Она је у Београду доживела чак три

издања, 1997, 1999. и 2003. године. (Велесова књига, 2003) Из књиге сазнајемо да је проф. Пешић са удовицом помињаног Јурија П. Мирољубова, Јоханом Бајдерс-Мирољубов, у Ахену основао Институт за изучавање „Велесове књиге”, који наводно окупља око сто истраживача из целог света и чији је директор госпођа Мирољубов. (Велесова књига, 2003: 23)

Није ми познато да ли је проф. Пешић знао за радове руских палеолога и лингвиста, посебно радове Л. П. Жуковске, Ф. П. Филина и О. В. Творогова. Као неко ко је инволвиран у читав проблем, за њих је свакако требало да зна. Можда је знао за њих, али их је из неког разлога игнорисао. У сваком случају, остаје за недоумицу и чуђење чињеница да проф. Пешић није приметио подвалу Ј. П. Мирољубова, поготово што је посредни био лично невешт фалсификат. Штавише, проф. Пешић је „писмо” којим је написана „Велесова књига” назвао Влесовица и у својој номенклатури га ставио уз Етрурско писмо, Винчаницу (Винчанско писмо), Руне, Старословенско писмо и српску Ћирилицу. (Велесова књига, 2003: 262)

Како било, наведени радови руских експерата убедљиво доказују да је „Велесова књига” – фалсификат. Заједно са тим опадају многобројни „револуционарни” и далекосежни закључци о словенској старини и писмености. Читав један, показало се, виртуелни свет нестаје, још једна грана где уљуљкано седе самозвани „аутохтонисти” је одрезана, још један мит оних који радије верују дилетантима него стручњацима пао је у воду. Јер, треба нагласити, овдашњи српски псеудоисторичари су громогласно користили „Велесову књигу” као оружје против тобоже „учаурене” српске историографије. Због тога сасвим празњикаво звуче хвалоспеви овоме фалсификату које можемо да прочитамо: „Тако ишчитана и растумачена ‘Велесова књига’ као да говори кристално јасним језиком који сваким словом потреса и растужује над несрећном судбином наших предака, чије предачко сатирање као да траје до данашњих дана.” И: „Стога сматрамо да ће сваком ко у себи носи и једну клицу словенства бити неопходно да се упозна са тајнама ‘Велесове књиге’, да би могао да схвати и свој генетски код и свој однос према природи, и праву димензију своје предачке духовности.” Без коментара!³

Endnotes:

---

¹ Одломак о Велесовој књизи је саставни део другог допуњеног издања књиге: Радивој Радић, Срби пре Адама и после њега. Историја једне злоупотребе: Слово против „новоромантичара”, Стубови културе, Београд, 2005.

² О. В. Творогов, *Влесова књига*, Труды Отдела древнерусской литературы 43 (1990) 170-254. Да не бих текст оптерећивао многобројним напоменама, наводим само ову круцијалну студију у којој се могу наћи референце за све радове које сам у скраћеном облику изнео и поменуо.

³ Неизмерно сам захвалан уваженим и драгим колегама, проф. др Татјани Суботин-Голубовић и директору Балканолошког института др Љубинку Раденковићу који су ми, имајући разумевања за моја настојања да се разобличи псеудоисторија, указали на сјајну студију О. Творогова.